

NYTTARSTALE 1. JANUAR 1981

Landsmenn

Det første av 1980-årene ligger bak oss.

I optimistisk tro på framtida kalte vi 1980-årene for mulighetenes tiår.

Har det første av 80-årene vært slik at vi har grunn til å bevare optimismen ?

Vi må nok innrømme at begynnelsen ikke har vært lovende.

Det var som om det nye tiåret snublet i starten.

Året 1980 ble innledet under inntrykket av Sovjet-Unionens innmarsj i Afghanistan. En supermakt la et lite naboland under seg med militær makt.

2.

Denne begivenheten fylte oss med usikkerhet og uro.

Med ett slag ble det rokket ved det vi trodde var stabilt: troen på avspenning, på forhandlingsveien for å løse konflikter, på nedrustning. Et kaldt gufs fra vonde år slo inn over oss.

Begivenhetene rullet videre.

I et eksplosivt område i Midt-Østen fikk vi krigen mellom nabolandene Irak og Iran. Krigen raser fortsatt i farlig nærhet av oljekildene og transportveiene ved Den Persiske Golf. Krigen representerer en trussel mot en hovedpulsåre i den vestlige verdens økonomi.

Senere kom en tilspissing av begivenhetene i Polen.

Dyptgående økonomiske problemer sammen med en sterk sosial gjæring satte den stolte polske nasjon på en skiebnesvander prøve.

Vi regner med at det polske folk selv løser sine problemer uten innblanding utenfra.

Året som ligger bak oss har ikke redusert de internasjonale problemene. Konfliktene er blitt flere og alvorligere.

Men vi kan ikke oppgi viljen til å håpe og til å handle. Mulighetene er fortsatt til stede.

Vi kan ikke se bort fra at dersom slike begivenheter hadde kommet for noen tiår tilbake, ville faren for en storkonflikt vært større enn nå.

Verdens nasjoner er tvunget sammen i et skjebnefellesskap. Stadig mer avansert våpenteknologi, stadig større mengder av masseutryddelsesvåpen i hendene på supermaktene, gjør at ingen kan seire eller overleve en tredje

4.

verdenskrig. Dersom begivenhetene skulle gli ut av hendene på verdens ledere, er alle tapere.

Det er et paradoks at det er trusselen om den totale utslettelse som har tvunget fram en bred forståelse av verdien i å holde åpne kanaler mellom nasjonene. Det eksisterer ^{ikke noe} intet alternativ til forhandlinger og samarbeid.

Alle nasjoner, store som små, har én felles oppgave:

De må sette inn all sin vilje, fantasi og tålmodighet for å sikre at konflikter kan løses ved forhandlingsbordet og ikke på slagmarken.

Arbeidet for avspenning og fred vil fortsatt møte motgang og tilbakeslag. Men vi kan aldri tillate oss å se på dette arbeidet som håpløst.

Fra de deler av verden hvor det er en våken og

levende opinion går det i dag et sterkt krav til stormaktene om å stoppe det vanvittige atomvåpenkappløpet og komme videre i arbeidet med en reduksjon av tallet på masseutryddelsesvåpen.

Ingen stormakt i verden, verken i øst eller vest, kan overse den styrke som ligger i denne opinionen. I dette ligger det et håp for framtida.

Når Sovjetunionen og USA i dag begge er villige til forhandlinger for å redusere denne trusselen, viser dette at mulighetene er der.

Norge og de andre nordiske land har sagt nei til atomvåpen i sine forsvarsplaner.

Enkelte mener at vi har tatt en stor sjanse med å innta dette standpunktet.

Jeg vil si at vi hadde tatt en enda større risiko om vi hadde inntatt det motsatte standpunkt. Vårt nei til atomvåpen er i seg selv et bidrag til fred og avspenning i vår verdensdel. Vi må være villige til å traktatfeste denne atomfrie status dersom dette kan skje i en bredere sammenheng i vår verdensdel, hvor det jo allerede finnes atomvåpen både utplassert og planlagt utplassert.

Vi bør alene, sammen med våre nordiske naboer og sammen med våre allierte og andre nasjoner i Europa som er villige til det, finne de veier å gå som fører fram til et slikt mål. Veien dit kan være lang og vanskelig. Men vi må gå den veien.

For vårt eget vedkommende må en slik politikk hvile på en vilje til avspenning, nedrustning og fred. Men den må også hvile på en fast vilje til forsvar av vårt

land, vår egen suverenitet og vår egen frihet.

Noen vil kanskje si at det ikke rimer, at vi både skal vise vilje til nedrustning og vilje til forsvar. Tilsynelatende er dette motsetningsfylt. Men for oss er ikke dette så vanskelig likevel. For hva slags forsvar er det vi har hatt og vil ha ?

Jo, vårt forsvar har aldri truet, og vil aldri true noen. Vi vil aldri tillate at norsk område skal brukes som utgangspunkt for angrep eller aggresjon mot noen. Men dersom noen trenger seg inn på vårt område, da er vi beredt til å forsvare oss.

Vi er ikke villige til å sette vår egen suverenitet og frihet på spill. Om dette kjøpslår vi ikke.

8.

Men vi må også være klar over at freden i vårt eget område, i Europa og i verden for øvrig, ikke kan trygges bare gjennom militære tiltak. En opprustet fred kan være en farlig og skjør fred.

Vi må derfor spinne et nettverk av samarbeidsordninger mellom nasjonene, på det økonomiske, kulturelle og teknologiske området.

På denne måten kan vi på lengre sikt skape den felles-interesse og gjensidige avhengighet som en varig fred må bygge på. På denne måten kan vi også bidra til å hindre slike overgrep på andre lands selvstendighet som vi har sett eksempler på i det siste.

Til tross for de konflikter vi har sett i året som gikk, ligger fortsatt den sterkeste utfordringen til oss i den avgrunn som er til stede mellom de fattige og sulten-

de folk i verden og de få rike og mette nasjoner.

Hvis vi ikke makter å løse denne oppgaven, vil vi aldri få ro og stabilitet i verden.

Det er viktig at vi er innstilt på å gi av vår rikdom for å hjelpe utviklingslandene direkte.

Det er også fortjenestefullt når vi deltar i innsamlingsaksjoner og yter vår personlige skjerv for å lindre litt av den store nøden i verden.

Alt dette er vel og bra. Men det er og blir likevel utilstrekkelig.

Det vi må gjøre er å trekke utviklingslandene med i et større økonomisk fellesskap bygd på en ny arbeidsdeling, økt samhandel og utvikling.

Dette vil koste oss alle noe. Men det er ingen vei utenom.

10.

10.

Det økonomiske tilbakeslaget som ble innledet ved oljekrisen for sju år siden, setter fortsatt sitt preg på økonomien i de vestlige industriland. Stadig nye millioner av mennesker blir arbeidsløse. Økende inflasjon og mangel på balanse hører med i dette bildet.

Tilbakeslaget er blitt mer langvarig og mer dyptgripende enn noen kunne forutse. Dette er til overmål skjedd i en situasjon da den vestlige verden har større muligheter enn noen gang til produksjon og skapende arbeid.

Det vi opplever, er et internasjonalt økonomisk system som er i ferd med å bryte sammen. Mer enn noen sinne trengs en ny giv i det økonomiske samkvem mellom landene.

Vi må satse det vi kan for å få organisert et

internasjonalt samarbeidssystem som er sterkt nok til å trekke både industrilandene og utviklingslandene sammen i et felles arbeid for en ny utvikling og ny framgang.

Dette er også viktig for de vestlige industriland.

Massearbeidsløsheten kan igjen komme til å utvikle seg til den største trussel mot vår form for demokrati og samfunnsordning. Ingen trygdeordninger kan i lengden hindre sosial mistilpasning hos millioner av mennesker uten arbeid.

Vi bruker milliardbeløp for å møte den militære trussel mot de vestlige demokratier. Vi må imidlertid aldri overse den fare som massearbeidsløshetens håpløshet utgjør for de samme demokratier.

Men har dette noe med vårt land å gjøre, - vi har

jo full sysselsetting.

Ja, faktisk har det det.

I framtida vil det koste hver enkelt mer hvis alle skal ha arbeid. En urealistisk kravmentalitet vil være en trussel mot den fulle sysselsetting.

Den samfunnsform vi har i vårt land er ikke ferdig utviklet en gang for alle. Demokratiet er under omforming i en stadig levende prosess. Forutsetningene for folkestyret er i virkeligheten under stadig raskere forandring.

Derfor må vi arbeide for å virkeliggjøre de krevende idéene om demokrati og likeverd når vi under nye forutsetninger skal utvikle vårt arbeids- og næringsliv.

Dette innebærer blant annet også at vi må sette søkelyset på den makt enkelte små grupper i vårt samfunn har i kraft av de spesialiserte oppgaver de er satt til å løse.

I en gitt situasjon kan de lamme viktige funksjoner i samfunnsmaskineriet. De kan utnytte sin spesielle maktposisjon for å oppnå økonomiske og andre særfordeler.

Selvfølgelig kan et samfunn sette inn maktmidler i en slik situasjon. Men faren er da at vi bare får en økning i graden og omfanget av slike konflikter.

Det er neppe så mange andre måter å møte en slik utvikling på enn å mobilisere til en større grad av ansvarlighet hos menneskene. Det som holder et samfunn oppe, er i virkeligheten den enkle erkjennelse av at vi alle har ansvar og forpliktelser overfor hverandre.

Vi må i mindre grad konsentrere oss om hvilke goder vi kan tilføre oss selv, og i større grad tenke over hvilken skade vi kan komme til å påføre andre. En slik solidarisk holdning har gitt resultater tidligere. Jeg

14.

er overbevist om at det er den eneste vei som fører framover.

En av de mest krevende oppgaver i det nye året er å hindre at inflasjonen skal true stabiliteten i vårt velferdssamfunn og tryggheten for arbeid og inntekt.

Her ligger det et ansvar på myndighetene for den økonomiske politikk som føres. Men Regjeringen er ikke alene om ansvaret for utviklingen. Sammen med partene i lønns- og inntektsoppgjørene til våren er det en stor oppgave å sikre en sosialt forsvarlig fordeling av godene innenfor de rammer som vår økonomi setter.

Midt i en djuptgående internasjonal krise må oppgaven være å verne om det vi har oppnådd.

Det vil svekke tilliten til vårt organisasjons-samfunn dersom vi nå bevilger oss pengetillegg som det

ikke er dekning for. Det eneste sikre resultat blir da økt prisstigning og svekket konkurranseevne. Det vil ramme hardest de grupper som har de minste muligheter til å bære byrdene.

Norge er et rikt land - vi har det godt her.

Men vi skal ikke gjøre oss prektigere enn vi er, verken i egne øyne eller i andres.

Vi har nok av uløste oppgaver å arbeide videre med.

Det kan for eksempel ikke aksepteres at enkelte sykehus må stenge viktige avdelinger fordi eierne ikke makter å holde dem åpne.

Vi kan ikke rolig se på at boliger blir så dyre at de som har behov for dem, ikke har råd til å flytte inn.

Det er en uverdigg tilstand at noen enda må nøye seg

med helsefarlige boliger.

Vi må gjøre det vi kan for å hindre at barn og ungdom går til grunne i stoffmisbruk og vanskjøtsel.

Vi har også uløste oppgaver innen eldreomsorgen og i omsorgen for de funksjonshemmede.

Disse og andre viktige oppgaver må finne sin løsning. Jeg er sikker på at vi kan makte det.

Enkelte deler av landet føler krisen i den internasjonale økonomi sterkere enn andre.

Jeg tenker på etablerte industristeder som plutselig får arbeidsplassene revet bort eller redusert.

Andre distrikter har sterkt fått merke at ressursene i havet er i ferd med å tømmes ut.

Jeg tenker på Nord-Norge, som er sterkt avhengig av fisket for å finne arbeid og inntekt og holde oppe en

bosetting.

Det må fortsatt være en viktig nasjonal oppgave å løse slike distriktsproblemer.

Vi må satse på å utnytte de naturgitte ressurser som distriktene rommer. Vi må også finne nye vekstmuligheter i et arbeids- og næringsliv som i dag er for sårbart og ensidig.

Oppgavene vi står foran er mange og store.

Men dersom vi får leve i fred, og så lenge vi makter å opprettholde den indre stabilitet og sansen for fellesskapets verdi, har vårt land muligheter som vel aldri før i vår historie. Derfor er det med optimisme og pågangsmot vi kan ta fatt på et nytt, ubrukt år.

La meg på denne første dagen i det nye året sende hilsen og gode ønsker til alle i hele Norge, fra Lindes-

18.

nes i sør til Ny-Alesund i nord.

Jeg hilser alle som er kommet til vårt land fra fjerne himmelstrøk for å by fram sitt arbeid til beste for vårt samfunn.

Jeg vil også benytte anledningen til å hilse alle som arbeider på oljefeltene i Nordsjøen, sjøfolkene som seiler ute, utenriktstjenestens folk, de som er engasjert i utviklingshjelp og i misjon og til alle landsmenn i andre land. En særlig hilsen går til våre soldater i Sør-Libanon som hver dag gjør en stor og risikofylt innsats for freden i et urolig hjørne av verden.

Jeg vet at det er mange som særlig i høytidsdagene føler savnet av mennesker som stod dem nær. --I året som gikk hadde vi en ufattelig ulykke i Nordsjøen ved Alexander Kiellands forlis. Jeg sender en varm hilsen til

de mange som på denne måten mistet sine kjære.

Jeg hilser også til alle som i kveld må skjømte sitt arbeid mens vi andre kan feire det nye året.

I ærbødighet sender jeg en spesiell hilsen og alle gode ønsker til Kong Olav og hans familie.

Og til slutt til alle dere som jeg har møtt gjennom radio og fjernsyn i kveld:

ET GODT NYTT AR !